

külső eseményekből indulnak ki. Ha lelket akar festeni, fontoskodóvá lesz, szinte meghatódik saját merészségétől, hogy ilyen nagy feladatokra vállalkozik. Azt szokták mondani, hogy Zilahy a környezetrajzban alkot igazán kiválót, ha egyéneket akar jellemezni, akadozik a nyelve. Ez valóban így is van. A környezet megelevenítéséhez elég néhány jól ellesett és képzeletet megindítóan leírt részlet, kis esemény. Ezt tudja Zilahy.

Lélektani motiválásai legtöbbször erőltetett finomkodások vagy szónoklatok. Ez a megállapítás azonban nem érvényes a lelkiélet egyik területén: a szerelem leírásában. Ezen a téren mély élményei vannak, amelyeket őszintén tud előadni. Általában Zilahy egyénisége erotikus színezetű. Vannak regényei, amelyekben a hősök se nem esznek, se nem isznek, csak eszeveszetteen szeretik egymást, vagy a szerelmesek szokásos kisebb-nagyobb ügyeskedéseivel, sikereivel és szerencsétlenségeivel foglalkoznak.

Ez a regénye azonban nem ilyen, ebben a szerelem másodrendű. Itt felcsap apostolnak, politizál, honfibu tölti el és társadalmi reformokkal foglalkozik. *Flaubert Madame Bovary*-jának egyik halhatatlan alakja monsieur Homais, a középszerű ember, a politizáló vidéki patikus, aki a legelkoptatottabb közhelyeket olyanszenvedéllyel adja elő, mintha hallgatósága még nem unt volna rá a jól ismert szólamokra. Zilahy apostol akart lenni ebben a regényében, de csak monsieur Homais-nak csapott fel. Mulatságos dolog most a háború után, egy óriási gazdasági krízis közepén elnézni, hogy mennyire gyűlöli Zilahy még mindig az osztrákokat és hogy általában mennyire tűzbe hozzák a háború előtti ellenzéki politika régen üres jelszavai. *Fábián István.*

A könyvnyomtatás Magyarországon a XV. és XVI. században. (Irta Gulyás

Pál.) II. (befejező) füzet. 58 szövegközi hasonmással és 36 képes melléklettel. Bpest, 1931. A M. N. Múzeum Barátainak Egyesülete támogatásával kiadja az Orsz. Széchenyi-könyvtár. A teljes mű bolti ára: 80 pengő.)

Ez a becses tartalmú kiadvány folytatólag ismerteti a könyvnyomtatás magyarországi technikájának XVI. századi sorsát, s éppen oly gazdag tanulságokban, mint az első rész, melyről a Napkeletben már volt szó (1930. II. 696 l.). Színes képekben tárul föl benne a debreceni, nagyszombati, bártfai, váradi, gyulafehérvári stb. nyomdák története, továbbá alapítóik vagy vezetőik (a Hoffhalterek, Bornemisziák, Telegdiak, Mannelak és mások) fáradozása a hitbuzgalom és művelődés érdekében. A tudós szerző azonban nem elégszik meg az egyes nyomdák keletkezésének és teljesítményének krónikás hűségű leírásával, meg az idetartozó eddigi tévedések helyreigazításával, hanem érdekes adataival olykor a XVI. századi szellemi életet is újszerűen jellemzi.

Az egykorú viszonyok alaposabb ismerete folytán bizonyos tények néha veszítenek előbbi regényes színezetükből. Így Gulyás megállapítása szerint az erre-arra bolyongó, hol itt, hol ott fel-feltűnedező vándorkönyvnyomtató, akit némely monografusaink szívesen emlegetnek, még a zürzavaros XVI. században is egészen kivételes jelenség volt. Valamint az is a mesék világába tartozik, mintha reformátoraink a maguk keze munkájával állították volna elő műveik ki nyomtatott példányait: «Honterus, Heltai, Bornemisza épp úgy csupán nyomdatulajdonosok voltak, mint a katolikus Telegdi.» Az is jellemző adat, ahogyan egy XVI. századi vallásos nyomtatvány ajánlásában Hoffhalter a nemzeti nyelv fontosságáról kioktatja kortársait. Emlékezetünkbe idézi a külföldi tudósokat, «kiknek jó példájukból könnyű megérteni, minemű

bolond ítéletek légyen azoknak, kik azt kiáltják, hogy nem szükséges . . . magyar nyelven írni, mert hogy az görög vagy deák nyelv az magyarázatra alkalmasabb légyen.»

A régi nyomtatványok áráról, kelen-dőségéről, példányszámáról és kiadásuk egyéb körülményeiről is sok tanulással gazdagítja ismereteinket e szép mű. Többek közt megtudjuk, hogy Malus Pál Epitaphic című, ma már elveszettnek tekinthető munkája 90 példányban való kinyomtatásáért 1601-ben két tallért fizetett Klöss Jakab bártfai nyomdásznak. Ez adatról s néhány továbbiból kitűnik, hogy a komolyabb irányú munkákból aligha nyomtattak egy-két száznál többet. Ebből egyszersmind az is megérthető, hogy egy-egy kedveltebb olvasmány, mint pl. a Balassától magyarra fordított Bock-féle «Beteg lelkének való füves kertecske», aránylag rövid idő alatt (1572—1584) négy kiadást is ért.

A XVI. századi könyvkiadás terén a pálma — Gulyás szerint — a Heltai-féle nyomdát illeti, amely gyakran hozott tetemes áldozatot egy-egy újdonság érdekében. Csizmor János jogi kézikönyvét például a nevezett nyomdász nemcsak saját költségén nyomatta ki, hanem díjazás fejében száz példányt is adott a szerzőnek. A könyvek drágasága akkor is panasz tárgya volt. Ezzel függ össze az egyik jeles könyvnyomtató, Misztótfalusi Miklós keserű kifakadása: «ez a nemzet semminek limitált árához nem szokva, nem állhatja, hogy mégis el ne kunyoráljon benne.»

A hasonló érdekességű adatokban gazdag mű végén a sok becses képmellékleten kívül egy táblázatos kimutatás nyújt tájékozást a felölelt kor magyarországi összes, ismert sajtótermékeiről. Eszerint a XVI. században megjelent 334 kötet magyar mű 31.782 levélnyi terjedelemben. Ezzel szemben a többi (latin, görög, horvát,

német, oláh stb. nyelvű) nyomtatványok együttes kötetszáma és levélterjedelme kisebb a magyarénál. Láttható tehát, hogy kultúrfőlény tekintetében akkor is a magyarság vezetett a Kárpátok medencéjében.

Az értékes tartalmú és rendkívül díszes kiadvány közzétételével a M. N. Múzeum Barátainak Egyesülete a magyar tudományosságnak valóban igen jó szolgálatot tett. *B. Gy.*

Aranyliliom. Dénes Gizella regénye.
(Singer és Wolfner.)

Dívat lett a történelmi regény? Dénes Gizellában már a második írónők kísérletezik vele mostanában, márpedig a nők a divat hullámaait oly érzékenységgel fogják fel, mintha erre berendezett antennák lennének. Igaz ugyan, hogy egy-két fecske nem csinál nyarat, de általánab is megfigyelhető, hogy a közönség érdeklődése a ma sívár valóságából szívesen fordul a színes mesék, a mult romantikája felé, és a magyar regény, amely az utolsó két évtizedben már az európai irodalom fejlődési vonalában állt, ennek következtében is, mintha megrekedt volna. Vagy talán, mert nincs új Jókaija, aki a romantika rozsdás rekvizitumait fantáziájával újra aranyozná? . . .

Dénes Gizella regénye Nagy Lajosról szól. Nagykonceptiójú író kezében a nyughatatlan Anjou-király valóban hatalmas regény hőse lehetne, Dénes Gizella azonban csak elsuhanó profilját lebbenti elénk. Nagy Lajos történelmi alakja ebben a regényben csak árnyék. Tépelődő, önmagát emésztő figura, aki tizenhat éven át folyton csak azon búsul, hogy miért nem születik Kotromanic Erzsébettel való házasságából utód? Ez a regény témája. Ha pszichoanalitikai alapon tudta volna Anjou Lajos lelkének rajzát megcsinálni, talán jobb eredményhez jutott volna. De csak futólagos, novellisztikus rajzokat kapunk az